

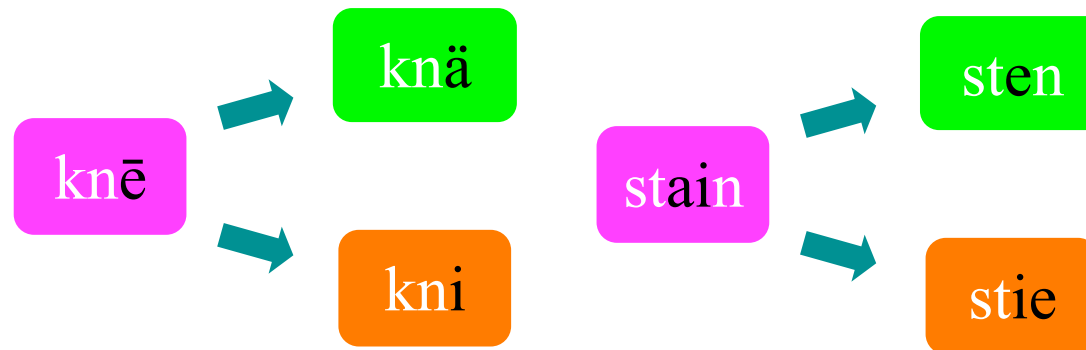
Funderingar om älvdalskans historia

Östen Dahl

Levander: "Hur gammalt är dalmålet?"

- "Som yttersta tidpunkt bakåt kan man säkerligen sätta 700- och 800-hundratalet, d.v.s. den tid, då det för hela Skandinavien gemensamma urnordiska språket undergick den ... omformning varigenom *wulafa* blev *ulv*... och varigenom första grunden lades till de moderna nordiska språken"
- "Utan fara att misstaga oss torde vi kunna utgå från, att dialektförhållandena i Övre Dalarna under 1500-talet väsentligen voro desamma som i våra dagar, naturligtvis frånsatt det senaste halvseklets förstörelseverk"

Svenska och älvdalska tar olika vägar under tidig medeltid

Älvdalskan bevarar drag som försvann ur svenskan på runsvensk tid

- nasalvokalerna försvann enligt Elias Wessén ur svenskan omkring år 1040
- ändelsen *-ið* (andra person pluralis) finns inte belagd i forn- eller runsvenska (däremot finns den i isländska)

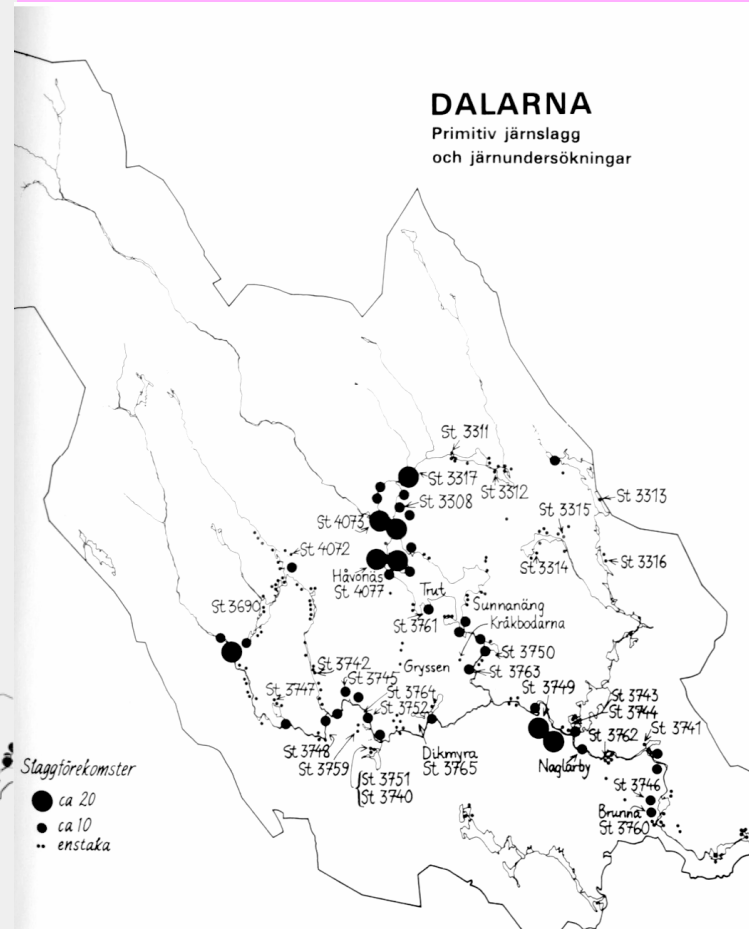
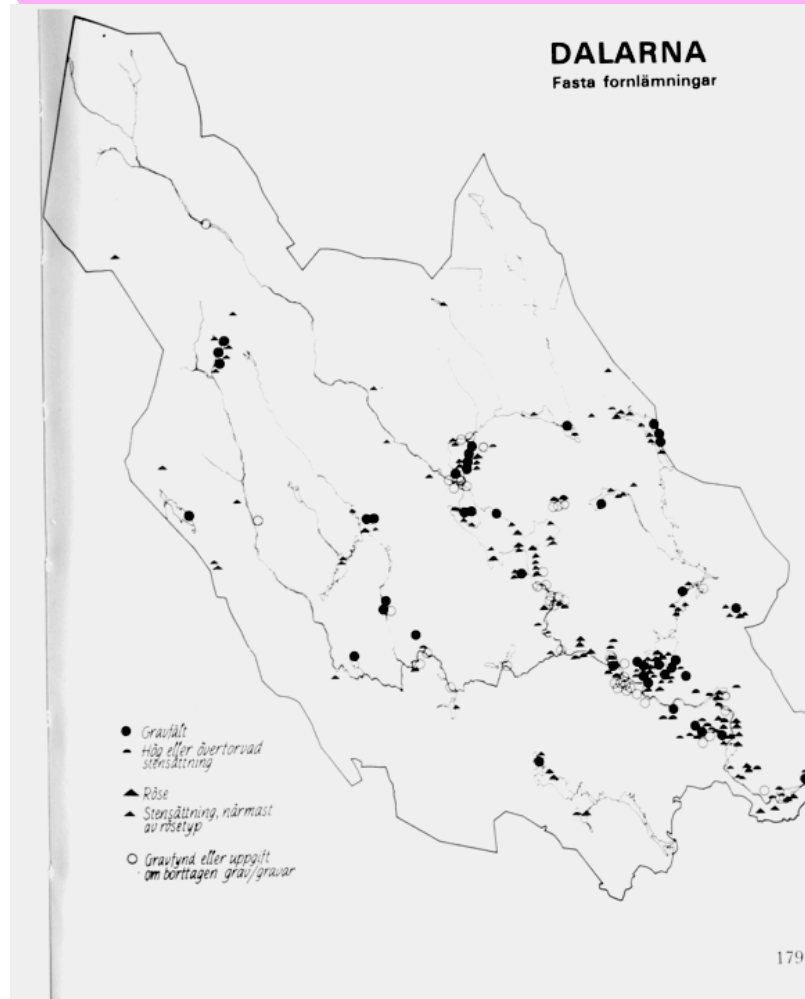
Åke Hyenstrand om Dalarnas järnålder

- ”En mera fast och kontinuerlig bebyggelseutveckling inleds under vendeltid. Tidigare bosättningar har varit mer sporadiska men framför allt lokaliserade till perifera områden. Under vikingatid sker en hastig kolonisation av vissa begränsade områden, främst vid Siljan... Järnframställningen blomstrar snabbt upp...Av allt att döma skedde järnframställning vid skogssjöarna i form av säsongvisa expeditoner från de mera fasta bebyggelseområdena, vilka i själva verket kan ha varit järnstationer. Ett system av fäbodtyp men baserat på järnframställningen utbyggdes. Järnet forslades i stor utsträckning söderut, till Mälارlandskapens centralbygder. Därvid organiserades ett kontaktnät, både i stort och smått, som kom att utnyttjas vid en allt snabbare fast kolonisation under tidig medeltid. Redan under vikingatidens slutskede var Dalarna inmutat som ett järn- och kanske skinnproducerande område under Sveakungen.”

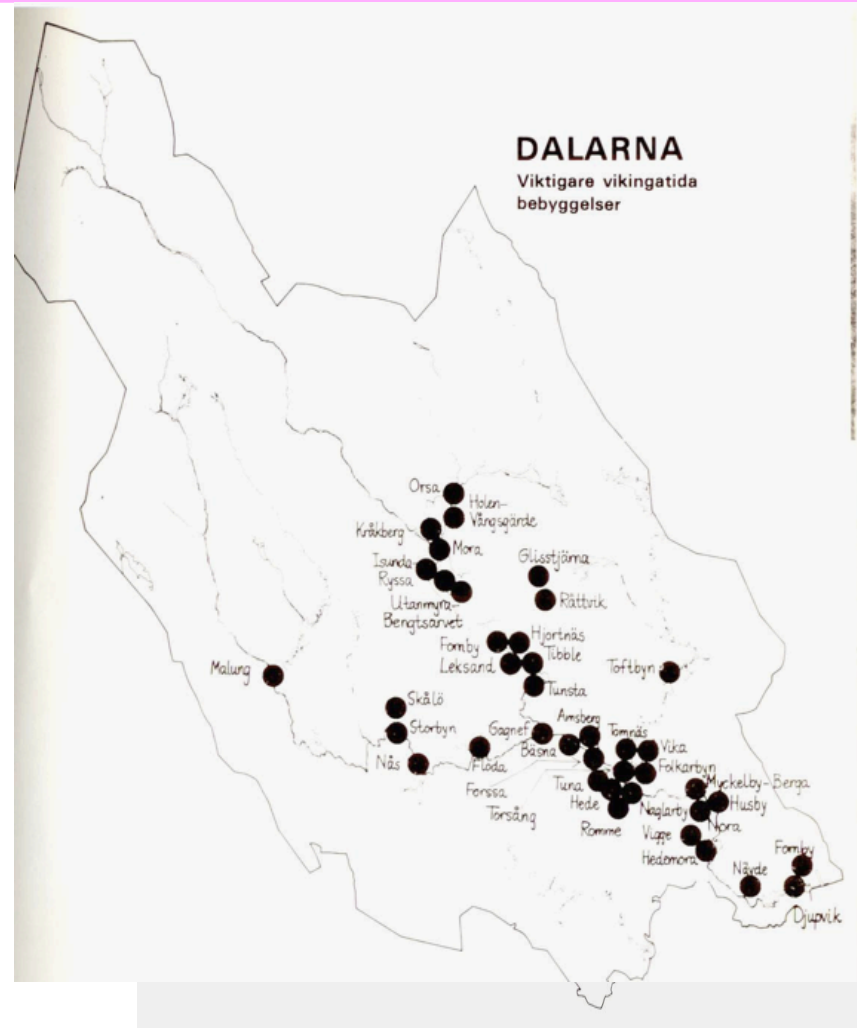
Åke Hyenstrand om Dalarnas tidiga medeltid

- ”Även efter en stark pressning av det arkeologiska materialet och hänsynstagande till bortodling m.m. förefaller de fasta bebyggelsernas antal ha ökats radikalt under tidig medeltid. Om detta ej beror på en grov underskattning av vikingatidsbygdens omfattning och de s.k. ”järnbodarnas”, måste Dalarnas stora kolonisation inträffa under 1100- och 1200-talen, dvs innan bergshanteringen tagit fart i landskapet. ... Under nämnda period var f.ö. Mälardalens centrala delar redan fullkoloniserade, och ytterligare bebyggelseexpansion måste söka sig till andra områden.”

Dalarna under järnåldern

Dalarna under järnåldern

Ovansiljanmål från 1500-talet

* HX.RK R X I RYR1
DIX K RI *1 RD1 X
halarfer afer kart ulafer iher deta

halarfer afer kart
ulafer iher deta

Vattnäs by, Mora

Halvar har gjort (primet).
Olof äger detta

Ovansiljanmål från 1500-talet

käristin haf skärfad
badä bäräim oh runär
um nikulåsar
mäsutahin

Kerstin har skrivit både
prim och runor under
Niklasmässodagen

KÄRISTIN HAF SKÄRFAD
BADÄ BÄRÄIM OH RUNÄR
UM NIKULÅSAR
MÄSUTAHIN

Orsaker till dalmålets ”nästan enastående originalitet” enl. Levander

- ”befolkningens geografiska isolering”
 - men den får inte överdrivas!
- ”man...måste lika mycket...räkna med tvenne andra faktorer”:
 - ”sammanboendet i folkrika samhällen”
 - ”en viss psykologisk primitivitet, som här ej närmare skall definieras”

Dalarnas medeltid -- tidslinje

